

Rinslof Steiner

Ja, die geleerde zegt wel dat een boer dom is, maar in werkelijkheid is dat niet waar, om de eenvoudige reden dat een boer – neemt u mij niet kwalijk, maar het is zo – eigenlijk een mediterend mens is. Wat hij afmediteert in zijn winternachten is werkelijk heel veel. En inderdaad maakt hij zich iets eigen als een soort verwerven van geestelijk inzicht. Hij kan het alleen niet uitspreken. Het is iets wat plotseling opduikt. Je loopt door het veld, en ineens is het er. Je weet iets, en je probeert het dan uit.

Landbouwcursus 3^e voordracht

Verwachten en terugkijken Handelen op het

Natuurlijke processen voltrekken zich in sprongen en niet geleidelijk. Het vinden van het juiste moment is daarom in het omgaan met de levende natuur een kunst op zich. Albert de Vries, onderzoeker van het werk in landbouw en zorg, laat zien hoe deze vaardigheid te trainen is. Tekst | Albert de Vries Foto | Claudia Schenkels

In het stadslandbouwproject De Uilenhof, op de grens van Amsterdam en Amstelveen, verbouwden we met een groep studenten in 1976 meer dan 30 gewassen op een halve hectare. Wanneer ik dan mijn dagdeel op de tuin kwam ging ik altijd eerst kijken waar er gezaaid, gewied of geoogst moest worden. Er stond het één en ander in het schrift met het bouwplan, maar het was vooral belangrijk ook zelf te kijken. Ik herinner me nog heel goed dat ik het onkruid in de knolselderij weg geschoffeld had en dat twee dagen later, toen ik weer kwam, de knolselderij haar bladeren, die daarvoor nog omhoog stonden, had laten zakken. Het gewas was gesloten, de bodem bedekt. Op dat moment had ik er niet meer tussendoor gekund om te schoffelen. Een paar dagen eerder had het onkruid gewoon weer op kunnen komen tussen het dan nog open gewas. Ik was precies op tijd geweest. De knolselderij liet niet haar bladeren elke dag ietsje meer zakken. Nee, er was op-

eens een andere fase in haar ontwikkeling aangebroken en in korte tijd stond de rozet bladeren niet meer rechtop, maar lag uitgespreid over de grond. Juist kunstmest bewerkstelligt overigens dat een geleidelijke groei bepalend wordt en alsmaar door gaat. De sprongen verdwijnen, ook de sprong naar afrijping.

Het juiste moment vatten is niet alleen een kwestie van meebewegen met de ontwikkeling, maar vooral ook een verwachting hebben van de mogelijke volgende fase. Helemaal spannend wordt het omdat het moment in die stapsgewijze ontwikkeling niet alleen door de natuur van de planten zelf bepaald wordt, maar ook afhankelijk is van weer en bodem, die vanuit de omgeving inwerken. Dieren zijn van zich uit onafhankelijker van die omgeving.

Verwachtingen

In de eerste voordracht van de Landbouw-

juiste moment

cursus brengt Steiner met humor de anekdote van de twee professoren, die door hun vrouwen laten beslissen of het willekeurig is op welke dag het regent, of dat de maan daar invloed op heeft. Zij moeten emmers buiten zetten om regenwater voor de was op te vangen. Blijkbaar was er op de gezamenlijke binnenplaats beperkt plek. De vrouwen hebben een duidelijke verwachting wanneer ze het beste regenwater kunnen opvangen. In de vijfde voordracht beschrijft Steiner de werking van afzonderlijke compostpreparaten. Hij roept daar heel concrete verwachtingen mee op. Bij het eikenschorspreparaat geeft Steiner aan dat die ingezet kan worden wanneer we willen dat een woekierend etherisch leven zich samentrekt. Bijvoorbeeld aardappelen hebben een sterke stengel- en bladgroei. Bij veel rassen is die groei zo sterk dat de stengels inzakken terwijl ze verder groeien. De aardappelplant als geheel maakt zo een samentrekkende in plaats van een uitstreckende beweging. Een beweging die tegelijkertijd ook futloos aan doet. Hier zou je dus een compost bereidt met het eikenschorspreparaat kunnen inzetten. Wanneer je denkt dat zoiets op jouw bedrijf voor dat ene gewas aan de orde is, dan moet je het jaar daarvoor, of zoveel jaar eerder,

wanneer dat gewas zelf niet bemest wordt, een compost maken met dat preparaat en het jaar daarvoor al dat preparaat in voldoende hoeveelheid maken. Dus dat is de uitdaging: om met jouw verwachting al minstens twee jaar vooruit te zijn.

Antroposofische scholing

Kern van het antroposofische mensbeeld is de intuïtief handelende mens. Een mens die op het juiste moment en de juiste plaats met zijn handelen aansluit bij wat dan en daar nodig is. Deze vaardigheid is te scholen, daar gaat een groot deel van de antroposofie over, en wel door verwachtingen te hebben, daarnaar te handelen en te reflecteren. Een vertrekpunt is een weersverwachting te maken en dan, zonder jezelf te veroordelen, een dag later terug te blikken op hoe het weer feitelijk was. Je kunt ook de ontwikkeling van een plant volgen, of van een stukje landschap.

Als imker heb ik de laatste twee jaar te maken gehad met nog een flinke koude periode in maart, terwijl het in januari en februari al warm was. Wanneer het na die tweede koude weer warm genoeg is om in de kasten te kijken bereid ik me voor op een eventueel bijvoeren, wanneer de wintervoorraad honing

door de ingezette groei van het volk toch opeens in die koude periode opgebruikt is. Tevens heb ik raampjes klaar staan voor als het volk ongestoord verder gegroeid is. Laatste keer bleken beide voorbereidingen overdreven te zijn. Ze hadden nog genoeg honing en ze groeiden langzaam maar zeker verder. Ik kon gerust uitzien naar het volgende moment van inspectie.

Naast het waar te nemen en te volgen, formuleer je dus ook elke keer je verwachting van wat je volgende keer denkt aan te treffen, wat jouw actie in die situatie kan zijn en welke reactie je vervolgens verwacht. Vervolgens reflecteer je op wat je daadwerkelijk gedaan hebt en wat er gebeurd is. Zo leer je jezelf mee te leven en mee te werken met de levensprocessen die je verzorgt. ☺

Albert de Vries werkt vanuit zijn eigen bedrijf als coach bij ervaren lerende in het onderwijs, de landbouw en de zorg voor mensen met een verstandelijke handicap

onderzoekineigenwerk.nl

A photograph of three people working in a greenhouse. In the foreground, a woman with dark hair, wearing a dark blue polo shirt, is looking down at a plant. Behind her, a young man in a red hoodie is also looking at a plant. To the right, another young man in a light green shirt and glasses is bent over, working on a plant. The greenhouse has a metal frame and glass panels, and the plants are lush and green.

Rudolf Steiner

*Nu zal het ons ook niet meevallen om
het wezen van onkruid te benaderen,
om de eenvoudige reden dat voor het
forum van de natuur onkruid natuurlijk
evenveel recht heeft om te groeien als
de planten die we nuttig vinden. ...*

Landbouw cursus 6^e voordracht

Planten opvoeden, met al

Waarnemen en invoelen wat er met de grond en de planten gebeurt. Dat helpt bij het plannen van je werk en bij het nemen van beslissingen. Wat ga ik doen, wat kan ik beter laten? Isabel Duiniveld - tuinder op Warmonderhof, waar veel leerlingen praktijk lopen - vertelt over haar werk in de tuin. Tekst | Isabel Duiniveld

Als ik naar de tuin ga, zet ik al mijn zintuigen op 'aan' om zo alle veranderingen en alles wat er nu is te ervaren. Alleen kijken is hiervoor niet genoeg. Ik loop het land in en adem goed door. Hiermee neem ik de geur en de temperatuur van de tuin waar. Ook ruik ik de mest van een naburige varkenshouderij, dit registreer ik. Dan voel ik dat de wind uit het noorden waait, dus het is logisch dat ik dit ruik. Ik laat me er niet meer door afleiden en ik voel nu ook aan mijn neus dat er regen aankomt. Meteen begint mijn hoofd een planning te maken voor de komende dagen, wanneer kan ik schoffelen? Zijn er gunstige dagen in aantocht? Is het morgen of overmorgen worteldag? Kan

ik zo lang wachten of beter vandaag op een iets minder gunstig moment? Komt dit overeen met wat ik net heb ervaren? Even voelen aan de grond hoe nat het nu is. Ik buk en voel met mijn hand door in de grond te knippen en het dan weer rul te maken. Dan weet ik of de grond wil 'werken' en of er geschoffeld kan worden. Als ik op de tractor aan het schoffelen ben, dan 'kruip' ik als het ware in de schoffels, alsof ze mijn handen zijn. Zo kan ik nauwkeurig werken en me niet af laten leiden.

Ik loop verder en zie de sla-bedjes. Is het te droog? vraag ik mij af. Ik sluit mijn ogen en maak contact met de bodem. Ik verplaats me in een kropje sla, voel zijn wortels naar beneden en stel hardop de vraag of ze water nodig hebben. Ik krijg zelf zin in thee en kijk nog eens goed naar de sla-kropjes. Ja, als het morgen niet gaat regenen ga ik ze zelf water geven.

Mijn teeltmethode lijkt op het opvoeden van kleine kinderen. Wat ik aandacht geef, dat groeit, dus ik negeer negatief gedrag en beloon positief gedrag. Zo ook met groenten telen: ik verzorg het gewas met mijn aandacht. Bij het langslipen kijk ik naar het gewas en streel het liefdevol met mijn

ogen. Ik vind de planten mooi en dat geeft me plezier. Het onkruid heb ik geen kans gegeven door de grond vaak te bewerken als de plantjes er net in staan. Naar onkruid kijk ik niet, het krijgt geen aandacht. Dit maakt dat de gewassen beter groeien dan het onkruid en dat er een soort van ondergroei ontstaat. Wortelonkruiden zoals kweek behandel ik door de grond goed los te maken met de cultivator. Eigenlijk is dat een soort hobby, de grond lijkt door de cultivator heen te zwemmen, prachtig!

Bij het oogsten proef ik de smaak en de rijpheid van het gewas. Is dit de kwaliteit die ik graag zie? Ik hou ervan om heel precies te oogsten en de courgettes allemaal in dezelfde maat bij elkaar te leggen. Zo ziet het er verzorgd uit.

's Avonds in bed lig ik moe maar voldaan te luisteren naar de wind. En dan hoor ik de eerste druppels op het dak. Regent het veel of weinig? Wat betekent dit voor de planning van morgen? Ach dat zien we morgenvroeg wel. Ik val in slaap.. De volgende ochtend kan ik redelijk schatten hoeveel mm er is gevallen. Kennelijk gaat het waarnemen 's nachts gewoon door. 🍷

Isabel Duiniveld had lange tijd een eigen tuinbouwbedrijf en is nu tuinder op Warmonderhof. warmonderhof.nl

Foto | Dick Boschloo

mijn zintuigen